

EĞİTİM ve İNSANİ BİLİMLER DERĐİSİ
Teori ve Uygulama

Cilt: 11 / Sayı: 21 / Yaz 2020

JOURNAL of EDUCATION and HUMANITIES
Theory and Practice

Vol: 11 / No: 21 / Summer 2020

Çocukların İnsan Figürü Çizimlerinin Karşılaştırılması

Comparison of Human Figuring Drawings of Children

Makale Türü (Article Type): Araştırma (Research)

Alev ÜSTÜNDAĞ

www.dergipark.gov.tr/eibd
eibd@eibd.org.tr

Çocukların İnsan Figürü Çizimlerinin Karşılaştırılması

Alev ÜSTÜNDAĞ¹

Öz: Çocukların insan figürü çizimlerinde model verilerek yapılan çizimler ve serbest bırakılarak yapılan çizimler arasındaki yaratıcılık farkının yansıma biçiminin ortaya çıkarılması amacıyla yapılan bu çalışma nitel araştırma teknikleri kullanılarak yürütülmüştür. Beş-altı yaş aralığı ile sınırlandırılan bu araştırma model olarak vaka çalışmasıdır. Araştırma kapsamında kullanılan temel veri toplama aracı çocuklar tarafından çizilen insan figürü resimleridir. Çocuklar tarafından çizilen figürlerin uzmanlar tarafından incelendiği değerlendirme formları da ayrıca birer doküman olarak incelenmiştir. Beş-altı yaş arası 36 çocuk analiz birimi olarak belirlenerek araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuşlardır. Yapılan çalışma sonucunda çocukların kendi doğal yapılarına bırakıldığı zaman çok daha üretken, çok daha yaratıcı ve çok daha keyifli oldukları ve belirli bir model verilerek yapılan çalışmaların onların sınırlandırılmalarına sebep olduğu belirlenmiştir. Model verilerek çizilen figürlerin modelin ve birbirinin aynısı olduğu tespit edilirken, serbest çizim yapan grubun insan figürü çizimlerinde birçok farklı yorum, farklı ortam ve farklı çizim stratejisi olduğu belirlenmiştir. Çocuklar düşüncelerini hayal güçleri ile birleştirerek değişik yorumlarda çizimler meydana getirmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Çocuk, Yaratıcılık, Çocuk resmi, Çizim, İnsan figürü

Makale Hakkında:

Geliş Tarihi: 10.10.2019; *Revizyon Tarihi:* 22.02.2020; *Kabul Tarihi:* 04.04.2020

Kaynakça Gösterimi:

Üstündağ, A. (2020). Çocukların İnsan Figürü Çizimlerinin Karşılaştırılması. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 11(21), 63-78.

1) Dr. Öğr. Üyesi. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, alev.ustundag@sbu.edu.tr. ORCID: 0000 0001 5832 6810

Giriş

Çocuklar, çizim için gerekli motor fonksiyonları yerine getirebilmek için ince motor becerileri edinmeli ve el-göz koordinasyonu geliştirmelidir (Wales, 1990). Golomb (2004)'a göre; yeni yürümeye başlayan çocukların çizimleri amaçsızdır ve büyük ölçüde kolun, el bileğinin ve elin mekanik yapısı tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle de başlangıçta amaçsız ve plansız, sadece karalamalar yoluyla çizimler oluşturulmaktadır. Araştırmacılara göre (Kopitz, 1968; Naglieri, 1988) önceden çizim deneyimi olmayan küçük çocuklara bir kalem ve kâğıt verildiğinde insan figürlerini kendiliğinden çizme eğilimindedirler. Golomb (2004), çocukların insan figürü çizimlerini bilişsel gelişim açısından en önemli gösterge olarak tanımlamaktadır. Çocuk resimleri de araştırmacılar tarafından çocukların figür gösterimi ve çizim gelişimindeki ilerlemeyi değerlendirmek amacıyla sık kullandıkları bir özelliktir (Halpern, 2000). Çocuklar genellikle karalamalardan ilk temsil şekillerine ve biçimlerine, sonrasında da insan figürünün karmaşık temsillerine doğru ilerleme göstermektedir (Golomb, 2004; Harris, 1963). Başka bir deyişle, çocuklar bilişsel olarak olgunlaştıkça ve geliştikçe, basit çizimlerden karmaşık çizimlere doğru ilerlemektedir. Küçük çocuklar genellikle “kurbağa yavrusu” figürüne benzeyen, vücut ve kafanın bir arada olduğu bir daire çizerek başlarlar, kollar da bu kafadan çıkmaktadır (Golomb, 2004). Bu kafadan kol ve bacak şekli çocuklar için insanı sembolize etmektedir. Çocuklar büyüdükçe ve çizim becerileri geliştikçe insan figürünü çizmeyi dener ve sonunda özgün çizim stillerini oluştururlar (Roland, 2006).

Çocukların çizim becerilerinin gelişimi temelde bilişsel bir süreçtir ve bilişsel beceri süreci incelendiğinde en az dört farklı aşamanın bulunduğu gözlenmektedir. Bunlar; karalama, şema öncesi aşama, şematik aşama ve gerçekçilik aşamasıdır. İlk aşamada, çocuklar yaklaşık bir veya iki yaşlarında karalamaya başlamaktadır. İkinci aşama olan üç ya da dört yaşlarında şekiller ve modeller ortaya çıkmaya başlamaktadır. Üçüncü aşamada, çocuklar çevrelerinde gördükleri şekil ve nesnelere kendilerince geliştirdikleri sembollerle ifade etmektedir. Sonuncu aşama olan dokuz ya da on yaşlarında ise, çocuklar çizimlerinde gerçekçiliğe ulaşmaktadır (Hurwitz & Day, 2007; Roland, 2006).

5-8 yaş arası dönem “Şematik Aşama”yı kapsamaktadır (Hurwitz & Day, 2007; Roland, 2006). Bu aşamada çocukların insan çizimleri daha orantılı ve daha ayrıntılı hale gelmektedir. Çimenlerin yeşil, gökyüzünün mavi oluşu gibi renkler daha gerçekçi ve basmakalıp olmaktadır. Ufuk çizgisi, gökyüzü ve yer hatları gösterilmeye başlanmaktadır. Çocukların çizim şekilleriyle ilgili kalıp şemaları bulunmaktadır. Örneğin, birçok çizimde bir ev aynı şekilde çizilmektedir. Çocuklar sık sık çizimleriyle ilgili hikâyeler oluşturmaktadır. Ayrıca bu aşamada çocuklar, sanat, bilim ve matematik için önemli olan deneme ve yanılma, desenler, şekiller, sayılar ve yorumlama becerilerini geliştirmektedir (Kitahara & Matsuishi, 2006). Bu çizim gelişimi aşamasında bulunan çocuklar çizimlerinde renklere önem vermeye başlamakta olup, bu renk değişimi de genellikle parlak renklerin kullanımı ile ortaya çık-

maktadır. Çocuklar çevresinde gözlemlediği her şeyi yaptığı resme yansıtabilmektedir. Hatta resimde görülmeyen şeyleri bile çizmiş gibi anlatabilme eğilimindedirler. Saydam resimler- in görüldüğü dönem de yine şematik dönemdir (Yavuzer, 2017). Çocuklar renk konusunda oldukça özgür hareket ederler ve yaratıcılıklarını istedikleri şekilde kullanırlar. Nesnelerin gerçek renginin dışında kullanılması gittikçe azalmaya başlamaktadır. Bu dönemde çizilen insan figürleri detaylanmaya başlamıştır (Malchiodi, 2013).

Bu çizim gelişim aşamaları bir anda ortaya çıkmamaktadır. Her çocuğun çizim gelişimi birbirinden farklıdır (Adu-Agyem, Enti & Peligah, 2009). Çocukların doğal olarak yaptıkları ve yapabilecekleri de tamamen farklı konular olup ilgi alanları ve beceri gelişimleriyle doğrudan ilişkilidir. Aynı yaş grubunda olsa dahi çocukların farklı çizim becerilerine sahip olduğunu ve farklı çizim gelişimi aşamasında olduklarını görmek de muhtemeldir (Robinson, Zurcher & Callahan, 2015). Çünkü bazı çocuklar sanata ilgilidir, önceden yaşadıkları deneyimler sayesinde çizim becerilerini geliştirmiş olabilirler. Bazı çocuklar ise ilgi duymadıkları ya da sınırlı fırsata sahip oldukları için çizim becerileri gelişmemiş olabilir. Bu nedenle, çocukları yaş veya sınıf seviyesinden dolayı belirli bir çizim gelişim aşamasına yerleştirme eğiliminden kaçınılmalıdır (Roland, 2006).

Sternberg ve Lubart (1995)'a göre yaratıcılık, bir durum ile ilgili yeni bir ürün ortaya çıkaran fikir üretme sürecidir. Herkesin en azından bir yaratıcı potansiyeli vardır, ancak bu potansiyeli ortaya çıkarabilmeleri bireyden bireye değişiklik göstermektedir. Gardner (1992) okul öncesi yılları, her çocuğun sanatla parıldadığı yıllar ve yaratıcılığın altın çağı olarak ifade etmektedir. Çocukların yaşı büyüdükçe resimlerinde ifade ve özgünlük kaybı ortaya çıkmaktadır. Bu durum da yaratıcılığın kaybı olarak nitelendirilmektedir (Kamarulzaman, 2012). Her çocuğun çizimleri kendine özgüdür (Osei, 2013). Çizim içerikleri, onları çizme ve renklendirme yöntemleri, insan figürünü ve diğer önemli unsurları algılama ve kâğıda aktarma biçimleri çocukların duygularını, düşüncelerini ve korkularını yansıtabilmektedir. Yani çocuk hayal gücü ile boş bir kâğıt parçasını çok gerçek bir şeye dönüştürebilir (Cox & Ralph, 1996; Naglieri, McNeish & Bardos, 1991). Okul öncesi dönemde bulunan çocuklar, çizim sayfalarını oluştururken dikkatli planlama yapmaktadır. Genellikle ne çizeceklerine ve sayfanın neresini kullanacaklarına önceden karar verirler. Sık sık benzer çizimler yapmalarının yanı sıra çizimlerine ilaveler veya düzeltmeler de yapabilirler (Adu-Agyem, Enti & Peligah, 2009).

5-6 yaş döneminde çocukların yaratıcılığın altın çağında olduğu, duygu ve düşüncelerini özgün bir şekilde yansıtabildikleri düşünülmektedir. Bu nedenle de bu yaş grubu çocukların insan figürü çizimlerinde model verilerek yapılan çizimler ve serbest bırakılarak yapılan çizimler arasındaki yaratıcılık farkının yansıma biçiminin ortaya çıkarılması amacıyla bu araştırma yapılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Çocukların insan figürü çizimlerinde model verilerek yapılan çizimler ve serbest bırakılarak yapılan çizimler arasındaki yaratıcılık farkının yansıma biçiminin ortaya çıkarılması amacıyla yapılan bu çalışma nitel araştırma teknikleri kullanılarak yürütülmüştür. 5-6 yaş aralığı ile sınırlandırılan bu araştırma model olarak vaka çalışmasıdır. Merriam (2013) vaka çalışmasını, sınırlı bir içeriğin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi olarak ifade etmektedir. Yıldırım ve Şimşek (2013)'e göre ise vaka çalışmaları; birden fazla veri kaynağı ya da içeriğin bulunduğu durumlarda, bir olgunun kendi gerçekliği içinde çalışılmasına olanak sağlayan araştırma yöntemidir.

Veri toplama araçları

Araştırma kapsamında kullanılan temel veri toplama aracı çocuklar tarafından çizilen insan figürü resimleridir. Çocuklar tarafından çizilen figürlerin uzmanlar tarafından incelendiği değerlendirme formları da ayrıca birer doküman olarak incelenmiştir.

Çalışma grubu

Bu çalışmada, T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Anaokuluna 2018-2019 Eğitim ve Öğretim Yılı içerisinde devam etmekte olan 5-6 yaş arası 36 çocuk analiz birimi olarak belirlenerek araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuşlardır. Bu çocuklardan 15 tanesi kız, 21 tanesi de erkek çocuğudur. Araştırmaya başlanmadan önce çocukların ailelerinden izin alınmıştır.

Verilerin toplanması ve analizi

Araştırma 2019 yılının Nisan ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Planlama aşamasında, araştırmanın amacı, uygulanması, verilerin toplanma şekli ve süresi ve verilerin analizi hakkında çocuk resimleri alanında uzman beş hocadan uzman görüşü alındıktan sonra süreç başlatılmıştır. Araştırmacı, uygulama boyunca uygulayıcı, görüşmeci ve gözlemci olarak çocuklarla aynı ortamı paylaşmıştır. Böylelikle de bulgulara ilişkin yorumları desteklemeyi amaçlamıştır.

Çocuklar rastgele yöntemle ikiye ayrılmıştır. Uygulama iki farklı sınıfta yürütülmüştür. Masaya pastel boya setleri ve resim kâğıtları yerleştirilmiştir. İlk grupta bulunan çocuklara alan uzmanlarından onay alınarak belirlenen insan figürü resmi gösterilmiştir (Şekil 1). Çocuklara “Bu resimdeki insan şeklini çizebilir misiniz?” yönergesi verilmiştir. Çocukların çizim süreci yaklaşık yarım saat sürmüştür. Ertesi gün diğer gruba gidilmiştir. Masaya pastel boya setleri ve resim kâğıtları yerleştirilmiştir. Çocuklara “Bir insan resmi çizebilir misiniz?” yönergesi verilmiştir. Çocukların çizim süreci yaklaşık yarım saat sürmüştür. Çocuklara

uygulama süresince eşlik edilmiştir. Çocukların çizdikleri resimler hakkında kendiliğinden yaptıkları açıklamalar, araştırmacı tarafından gözlem formuna kaydedilmiştir.

Elde edilen çizimler içerik analizi yöntemi kullanılarak araştırmacı tarafından analiz edilmiştir. İçerik analizi yönteminde araştırma sırasında elde edilen veri ya da dokümanlar incelenmekte, birbirine benzeyen kavramlara ilişkin temalar oluşturulmakta ve bu temalara ilişkin kodlamalar yapılmaktadır. Oluşturulan kodlar başka araştırmacıların anlayabileceği şekilde yorumlanarak ifade edilmektedir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan uzmanlar çocuk resimleri analizi konusunda eğitim almış ve bu alanda daha önce yayınlanmış çalışmalarını bulunan uzmanlardır. Öncelikli olarak model verilen ve model verilmeyen gruplar tarafından yapılan çizimler incelenmiştir. İncelenen her bir resmin içeriği ayrıntılı şekilde listelenmiştir. Oluşturulan listeden birbirine benzeyen niteliklerle ilgili temalar oluşturulmuştur. Sonrasında ise oluşturulan temalar kodlanmıştır. İlk analiz sonrasında 10 gün ara verilmiştir. 10 günün sonunda ikinci kez resimler yeniden incelenmiş, listeler oluşturulmuş ve kodlama yapılmıştır. İlk analiz ve ikinci analiz sonuçları karşılaştırılmış, tema ve kodlara son hali verilmiştir. Oluşturulan asıl tema ve kod listesinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla başka bir uzmana analiz yaptırılmıştır. Belirlenen diğer uzman çocuk psikoloğu olup, çocuk resimlerinin analizi konusunda doktora çalışmasına sahiptir. Çocuk resimlerinde içerik analizi konusunda uzmanlaşmış olan kodlayıcı her iki grubun da resimlerini incelemiş ve araştırmacıdan bağımsız olarak resim içeriklerini inceleyerek temaları ve kodları belirlemiştir. İki uzmanın yaptıkları kodlamanın güvenilirliğini sağlamak amacı ile Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen Güvenirlilik: Görüş Birliği/Görüş Ayrılığı+Görüş BirliğiX100 güvenirlilik formülü uygulanmıştır. Kodlayıcılar arası güvenirlilik %96,87 olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın geçerliğini sağlamak amacı ile de farklı alanlarda iki uzman ile temalar ve kodlamaların belirlenmesi üzerine görüşlerine başvurulmuştur. Uzman değerlendirilmesinde çeşitlemeye gidilmesindeki hedef, ulaşılan sonuçların geçerliliği ve güvenirliliği artırılabilir. Çizimlerde dokuz tema ve 41 kod belirlenmiş olup, Tablo 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Model olarak verilen insan figürü

Tablo 1. Resimlerin analizinde kullanılan tema ve kod listeleri

Cinsiyet	Renk	Çizilen İnsan Sayısı
Kız Çocuk	Siyah	Tek Bir İnsan
Erkek Çocuk	Tek Renk	Birden Fazla İnsan
Adam	Çok Renkli	
Fiziksel Özellikler	Çevre	Ortam/Mekân
Yüz	Güneş	Yıldız
Göz	Bulut	Kelebek
Ağız	Gökyüzü	Dünya
Burun	Kalp	Top
Kaş	Balon	Çimen
Kulak	Çiçek	Ev
El Parmakları	Ağaç	Okul
Beden Duruşu	Yüz İfadesi	Mesleki Bulgu
Düz Duran Adam	Gülen Yüz/Mutlu	Sporcu
Geniş Omuzlar	Yüz Yok	Prenses
Kası Vücut		Çocuk
Çocuk		Korsan

Bulgular ve tartışma

5-6 yaş çocukların insan figürü çizimlerinde model verilerek yapılan çizimler ve serbest bırakılarak yapılan çizimler arasındaki yaratıcılık farkının yansıma biçiminin ortaya çıkarılması amacıyla yapılan bu araştırmanın doküman analizleri sonucunda elde edilen bulgular; insan çiziminin cinsiyeti ve insan çiziminin fiziksel özellikleri temaları altında açıklanmıştır.

1. İnsan çiziminin cinsiyeti

Model verilerek yapılan çizimler

Modele bakarak çizimleri istenen grupta yer alan çocuklara (8 kız ve 12 erkek çocuk) verilen insan figürü Şekil 1'de gösterilmiştir. Model grubunda yer alan çocukların yaptıkları çizimler incelendiğinde; çocukların %80'inin siyah boya ya da gazlı kalem kullandıkları ve modele benzer çizimler yapmak için uğraştıkları belirlenmiştir. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde ise, verilen modelin erkeğe benzemesi sebebiyle yapılan çizimlerin tamamı erkek cinsiyetine sahiptir.

Çocukların kendi tercihinin bırakılmaması ve bir örnek verilmesi, onların cinsiyet tercihi yapmalarını engellemiştir. Çocukların çizim becerilerinin gelişimi temelde bilişsel bir süreçtir. Bu nedenle de çocuklar tarafından çizilen insan figürlerinin içinde buldukları çizim gelişim aşaması özellikleri ile uyumlu olduğu belirlenmiştir (Şematik Aşama). Elde edilen bu sonuç, verilen modelin çocukların yaratıcılıklarını ortaya koymalarını engellediğini göstermektedir.

Model verilmeden yapılan çizimler

Model verilmeden yapılan insan figürü çizimleri incelendiğinde çocukların (7 kız ve 9 erkek çocuk) farklı renkler kullandıkları ve özgün çizimler yaptıkları belirlenmiştir. Cinsiyet

açısından değerlendirildiğinde ise, sadece insan çizimleri için yönerge verildiğinden hem kadın hem de erkek figürlerin çizildiği belirlenmiştir. Özellikle kız çocuklarının tamamı kız figürü çizmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise kız çocuklarının kız, erkek çocuklarının ise erkek figür çizmeyi tercih ettikleri belirlenmiştir.

2. İnsan çiziminin fiziksel özellikleri

Model verilerek yapılan çizimler

Modele bakarak çizimleri istenen grupta yer alan çocuklara verilen insan figürü çizimlerinin fiziksel özellikleri incelendiğinde; modelde de olmadığı için çocukların tamamının yüzde yer alan gözler, ağız, burun ve kaşlar gibi organları çizmediği belirlenmiştir. Ancak modelin kulakları belirgin olduğundan çocukların %95'inin kulak ayrıntısına dikkat edip çizdiği belirlenmiştir. Yaş grubu ve cinsiyete göre farklılaşmakla birlikte el parmaklarının çizimi de çocukların %87'si tarafından yapılmıştır.

Modelin düz durması sebebiyle çocukların tamamı düz duran insan şekli çizmiştir. Hem kız hem de erkek çocukların tamamının erkek figürü çizmeleri sebebiyle verilen modelin çocuklar tarafından erkek olarak algılandığını düşündürmektedir. Ayrıca çizimlerdeki insan figürü çocuklar tarafından omuzları geniş ve kaslı olarak tasvir edilmiştir. Bu sonuç da çocukların figürü sporcu olarak algıladıklarını düşündürmektedir. Ayrıca bu sonuç araştırmacının uygulama sırasında doldurduğu gözlem formunda da çocukların kendi aralarında yaptıkları sohbet kayıtlarıyla da tutarlılık göstermektedir.

Çizimlerin birbirine benzemesi nedeniyle yapılan çizimin kız çocuk mu erkek çocuk mu tarafından çizildiğinin anlaşılmasını sağlamaktadır. Thomas ve Silk (1990)'e göre; çocuğun resim ile kendini ifadesi onun doğasının bir parçasıdır. Çocuklar çizim yaparken materyallerini, boya kalemlerini, renklerini, desenlerini, ayrıca çizmek istediklerinin boyutunu ve konumunu dikkatlice seçmektedir. Çocuk çizimlerinin benzersiz olmasının temelinde bu özellik bulunmaktadır. Böylelikle de model verilerek çizim yapılması, çocukların yaratıcılıklarını kullanmalarını ve benzersiz örnekler yapmalarını engellediği sonucuna ulaşılmıştır.

Model verilmeden yapılan çizimler

Model verilmeden yapılan insan figürü çizimlerinin fiziksel özellikleri incelendiğinde; kız çocuklarının kız, erkek çocuklarının da erkek figür çizdikleri belirlenmiştir. Çok farklı renklerin kullanıldığı, prenses, çocuk, polis, sporcu ve korsan gibi farklı özelliklere sahip insan figürlerinin çizildiği de görülmektedir. Ayrıca, çizimlerin düz duran bir insan formatında olmadığı, her çocuğun bir kompozisyon oluşturduğu belirlenmiştir. Model verilen grupta çocukların tamamı sadece modele benzeyen bir insanı çizerken, model verilmeyen gruptaki çocuklar kompozisyon oluşturmuştur.

Çizimlerin tüm vücut ayrıntıları çocuklar tarafından belirtilmiştir. Yüzdeki organların tamamını ayrıntılı şekilde çizilmiştir. Kompozisyon içerisinde hem başka insan figürü çizimler bulunmakta hem de çizimlerin bir mekâna sahip olduğu tespit edilmiştir. Mekân olarak çocukların %95'inin park ortamını resmettikleri saptanmıştır. Resimlerin %78'inde güneş ve bulut çizimleri yapılmış olup, gökyüzü bulunmaktadır. Yapılan çizimlerde kalpler, balonlar, çiçekler, ağaçlar ve çimenler gibi ayrıntıları kızların %56 oranla daha fazla resmettikleri tespit edilmiştir. Çizilen tüm insan figürleri gülen yüzü olarak resmedilmiştir. Çizdikleri resimler sayesinde çocukların dış dünyayı nasıl algıladıklarını hakkında fikir edinilebilmektedir (Clark, 2005a, 2005b; Dockett & Perry, 2005; Punch, 2002; Veale, 2005). Model verilmeden yapılan çizimlerde her bir çocuğun kompozisyon oluşturması, çoğunlukla park ortamını resmetmeleri ve figürlerin tamamının da gülen yüzü olması çocukların, hem parkta daha fazla vakit geçirdikleri hem de parkta çok eğlendikleri sonucuna ulaşmamızı sağlayabilmektedir.

Kız çocuklarının erkek çocuklara oranla çizimlerde daha ayrıntıya girdikleri belirlenmiştir. Bu durumun çocukların ince motor becerileri arasındaki farktan kaynaklandığı düşünülmektedir. Pianta ve McCoy (1997) da kız ve erkek çocuklarının ince motor becerilerde bireysel farklılıklar olduğunu, bu durumun çocukların çizim becerilerini etkileyeceğini ifade etmişlerdir. Halpern (2000) ince motor becerilerdeki cinsiyet farklılıkları nedeniyle kızların daha ayrıntılı ve güzel çizimler yapabildiklerini belirtmiştir. Ayrıca, Koppitz (1968), kızların erkek çocuklarına oranla figürlerine daha fazla vücut parçası ve kıyafet ekleme eğiliminde olduğunu keşfetmiştir. Pianta ve arkadaşları (1999) kız çocukları tarafından çizilen resimlerin ek detaylarının fazla olduğunu belirtmektedir.

Araştırmacılara göre (Griever, 1990; Kitahara & Matsuishi, 2002; La Voy vd. 2001), çocuklar bildiklerini çizmektedir. Çocuklar bildikleri durumları kendi algıladıkları şekliyle ifade etmektedir. Bir çocuğun çevresi hakkında ne kadar bilinçli olduğunu, bir başka deyişle, çocuğun dünya görüşünün yaptığı çizimin içeriği üzerinde büyük etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, çocukların bir şeyler çizmek için bildikleri durum ve olaylara ihtiyaçları bulunmaktadır. Durumlara, olaylara, neşe, öfke, hüznün ve mutluluk gibi duyguların yanı sıra, duyguların gelişmesi için bulunulan ortam ve yaşantıları çizimlerinin içeriğini zenginleştirmektedir. Model verilmeden yapılan çizimlerde "Bir insan resmi çizebilir misiniz?" yönergesinin her çocuk için farklı algılanıp, yorumlanması ve kompozisyon oluşturmalarının bu görüşü desteklediği düşünülmektedir.

Wright (2010)'a göre, öğretmenleri, ailesi ve içinde yaşadığı toplum çocukların gelişimlerini etkileyebildikleri gibi yaratıcılıklarını destekleyebilir ya da engelleyebilir. Tharpe (2003) yaratıcılığı teşvik etme ya da sınırlandırmanın çocukların çevrelerinde bulunan kişilerin tutumları ile doğrudan ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Yapılan araştırma sonucunda çocukların serbest bırakıldığı zaman çok daha özgün çalışmalar ortaya çıkardıkları ve keyif aldıkları

belirlenmiştir. Ayrıca, kurallı ve yapılandırılmış yönergelerin yaratıcılıkları üzerinde olumsuz etkileri olduğu saptanmıştır. Danesi (2007)'ye göre yaratıcılığın desteklenebilmesi için çocukların fikirlerine veya ürünlerine karşı toleranslı davranılmalı, yaratıcılığa değer verilmeli, geleneksel düşüncelerden ve kalıplaşmış toplumsal bakış açısından uzak durulmalıdır. Bu görüş de yapılan araştırma sonucunu desteklemektedir.

Çocuklar çevre açısından zengin bir yaratıcılık ile desteklenirlerse daha fazla sanatsal beceriler geliştirirler (Wright, 2003). Genellikle öğretmenler çocukların faaliyetleri arasında farklılık olmaması ve ailelerin kıyaslama yapmaması adına, çocukların hayal güçlerini, yaratıcı zihinsel kapasitelerini keşfetmeleri ve iletmeleri için önemli bir ortam sağlamak yerine daha geleneksel bir şekilde öğretim ve öğrenme yöntemlerinden yararlanmaktadır (Pahl & Rowsell, 2005).

Genel olarak değerlendirildiğinde, çocukların çizim becerilerinin gelişimi temelde bilişsel gelişime dayalı bir beceridir. Bu becerinin gelişimi için de diğer becerilerde olduğu gibi desteklenmesi gerekmektedir. Çocuklar yaptıkları çizimlerde ne kadar desteklenir ve gözlem yapabilecekleri ortamlar ne kadar artırılabilirse o kadar yaratıcı çalışmalar ortaya çıkarabileceklerdir. Çocukların hayal güçlerinin desteklenebilmesi için uygun çevresel koşulların sağlanması gerekmektedir. Akranları ile vakit geçirme, yaşına ve gelişim düzeyine uygun eğitici kitaplar, yaratıcılığını destekleyici beyin fırtınası çalışmaları gibi etkinlikler, çocukların bakış açılarının zenginleşmesini sağlayacaktır. Çocukların kendilerini sınırlandırılmamış şekilde ifade edebilecekleri serbest resim çalışmalarının yapılması önemlidir. Ancak, yapılan tüm çalışmalarda serbest bırakılması da bir süre sonra çocukların birbirine benzer çalışmalar yapmalarına sebep olabilecektir. Bu nedenle çocuklara sunulan özellikle sanat etkinliklerinde, hem kendilerini özgürce ifade edebilecekleri çalışmalara hem de model çalışmalarına yer verilmesi gerekmektedir. Açık hava çalışmaları bu amaçla kullanılabilir. Yapılan çalışma sonucunda çocukların daha çok park ortamını resmettikleri belirlenmiştir. Örneğin; bir çocuk parkına gidilip çocuğun çevresini incelemesi için kısa süreli bir gezi yapıp daha sonrasında da çevresinde gördüklerini resmetmesi istenebilir. Bazı çocuklar ilgisini çeken bir yaprağın resmini yapmak isterken, bazı çocuklar genel olarak parkı çizmek isteyebilirler. Burada hem gözlem yeteneğinin gelişimi sağlanabilir hem de çocuklara model verilerek yapılabilecek çalışma ortamı sağlanabilir.

Sonuç

Çocuk çizimleri, çocuğun zihinlerinin ve hayal güçlerinin bir araya gelerek yansıdığı bir aynadır. Yapılan çalışma göstermiştir ki çocuklar kendi doğal yapılarına bırakıldığı zaman çok daha üretken, çok daha yaratıcı ve çok daha keyifliler. Belirli bir model verilerek yapılan çalışmaların onların sınırlandırılmalarına sebep olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışma sırasında, model verilerek çalışma yapan grubun çizim sürecinde modele sürekli bak-

ma gereksinimi duyduğu, aynısını yapmak için çaba harcadığı, rahatsız, kaygılı ve sıkılmış bir hale girdikleri; model verilmeden çalışma yapan grubun herhangi bir kaygı ya da telaş hissetmediği, çalışma sırasında rahat oldukları, birbirleriyle sohbet ettikleri ve çok daha eğlendikleri gözlemlenmiştir.

Yürütülen çalışma nitel bir araştırmadır ve vaka araştırması modeli kullanılmıştır. Bu nedenle araştırma sonuçları ancak bu çalışma içinde anlamlıdır ve başka ortamlara ya da çalışmalara doğrudan genelleme yapmak mümkün değildir.

Model verilerek çizilen figürlerin modelin ve birbirinin aynısı olduğu tespit edilirken, serbest çizim yapan grubun insan figürü çizimlerinde birçok farklı yorum, farklı ortam ve farklı çizim stratejisi olduğu belirlenmiştir. Çocuklar düşüncelerini hayal güçleri ile birleştirerek değişik yorumlarda çizimler meydana getirmişlerdir. Bu nedenle de;

1. Özellikle okul öncesi dönem çocukları ile yapılması planlanan tüm sanatsal etkinliklerde çocukların hayal güçlerini kullanabilecekleri eğitim ortamları oluşturulmalıdır.
2. Çocukların kalıpların içine hapsolmadıkları, keyif alabilecekleri eğitim ortamlarında duygularını dışa vurabilmeleri sağlanmalıdır.
3. Çocukların çizim becerilerinin desteklenmesi için hem modele dayalı hem de özgür çalışmaların yapılabileceği eğitim ortamları oluşturulmalıdır.
4. Çocukların yaratıcılıklarını kullanarak olumsuz duygu ve düşüncelerini (öfke, şiddet, korku, terk edilme, kayıp gibi) yansıtmaları için uygun ortam hazırlanmalıdır.
5. Yaratıcılığı destekleyici ortamların aynı zamanda çocukların özgüvenlerinin gelişimi üzerinde etkili olabileceği önerilebilir.

Katılımcıların bilgilendirilmesi

2018-2019 eğitim ve öğretim yılı içerisinde anaokulunda eğitimine devam etmekte olan 5-6 yaş arası 36 çocuğun tamamı araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmaya başlanmadan önce çocukların ailelerine araştırmanın amacı ve uygulanışı ile ilgili bilgilendirici metin gönderilmiş ve sonrasında da her bir aileden onam formu alınmıştır.

Kaynakça

- Adu-Agyem, J., Enti, M., & Peligah, Y. S. (2009). Enhancing children's learning: The art perspective. *International Journal of Education through Art*, 5(2-3), 143-155.
- Clark, A. (2005a). Listening to and involving young children: A review of research and practice. *Early Child Development and Care*, 175(6), 489-505.
- Clark, A. (2005b). *Listening to and involving young children: A review of research and practice*. In A. Clark, A.T. Kjörholt, ve P. Moss (Eds.), *Beyond listening: Children's perspectives on early childhood services*. Bristol: Policy Press.
- Cox, M., & Ralph, M. L. (1996). Young children's ability to adapt their drawings of the human figure. *Educational Psychology*, 16, 245-255.
- Danesi, M. (2007). *The quest for meaning: A guide to semiotic theory and practice*. Toronto: University of Toronto Press.
- Dockett, S., & Perry, B. (2005). Children's drawings: Experiences and expectations of school. *International Journal of Equity and Innovation in Early Childhood*, 3(2), 77-89.
- Gardner, H. (1992). *Multiple intelligences*. Minnesota Center for Arts Education.
- Golomb, C. (2004). *The child's creation of a pictorial world*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Griever, R., & Hughes, M. (1990). *An introduction to understanding children*, in: R. Grieve ve M. Hughes (Eds) *Understanding Children* (Oxford, Basil Blackwell).
- Halpern, D. F. (2000). *Differences in cognitive abilities* (3rd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Harris, D. B. (1963). *Children's drawings as measures of intellectual maturity: A revision and extension of the Goodenough Draw-a-Man Test*. New York: Harcourt, Brace and World, Inc.
- Hurwitz, A., & Day. M. (2007). *Children and their art*. New York: Hoarcourt Brace Jovanovich.
- Kamarulzaman, W. (2012). *Children's drawings and development*. Available at SSRN 2192094.
- Kitahara, R., & Matsuishi, T. (2006). Research on children's drawings. *Journal of Disability and Medico-pedagogy (Journal of Disability, Medicine and Education)*, 14.
- Koppitz, E. M. (1968). *Psychological evaluation of children's human drawings*. New York: Crune and Stratton
- Wales, R. (1990). *Children's pictures*. In R. Grieve ve M. Hughes (Eds.), *Understanding children*. Oxford, UK: Blackwell.

- La Voy, S. K., Pedersen, W. C., Reitz, J. M., Brauch, A. A., Luxenberg, T. M., & Nofsinger, C. C. (2001). Children's drawings: A cross-cultural analysis from Japan and the United States. *School Psychology International*, 22(1), 53-63.
- Malchiodi, C. A. (2013). *Çocukların resimlerini anlamak*. (T. Yurtbay, Çev.). İstanbul: Nobel Tıp Kitapları.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded source-book* (2nd Ed.). CA: Sage.
- Naglieri J. A., McNeish, T. J., & Bardos, A. N. (1991). *DAP: SPED. Draw-a-person: screening procedure for emotional disturbance*. Examiner's Manual. Austin, TX: Pro-Ed.
- Naglieri, J. A. (1988). *Draw-a-Person: A quantitative scoring system*. New York: Psychological Corporation.
- Osei, M. (2013). Relieving stress: The art factor. In ICERI2013 *Proceedings* (pp. 7029-7035). IATED.
- Pahl, K., & Rowsell, J. (2005). *Literacy and education: Understanding the new literacy studies in the classroom*. London: Paul Chapman.
- Pianta, R. C., & McCoy, S. (1997). The first day of school: The predictive utility of an early school screening program. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 18, 1-2.

Comparison of Human Figuring Drawings of Children

Extended abstract

Introduction

The development of children's drawing skills is basically a cognitive process, and when the cognitive skill process is examined, it is observed that there are at least four different stages. These; scratch is the pre-schema stage, the schematic stage and the realism stage. At the first stage, children begin to smear at about one or two years of age. In the second stage, three or four years old, shapes and models begin to emerge. In the third stage, children express the shapes and objects they see in their environment with the symbols they develop. At the last stage, at the age of nine or ten, children achieve realism in their drawings.

The period between the ages of 5-8 includes the Schematic Stage. At this stage, human drawings of children become more proportional and more detailed. Colors such as green grass and blue sky become more realistic and stereotyped. The horizon line, sky and ground lines are starting to be shown. There are patterns of children's drawing patterns. For example, in many drawings, a house is drawn in the same way. Children often create stories about their drawings. Also at this stage, children develop skills of experiment and error, patterns, shapes, numbers and interpretation, which are important for art, science and mathematics. Children who are at the stage of this drawing development begin to pay attention to colors in their drawings, and this color change usually occurs with the use of bright colors. The child can reflect everything he observed around the painting. They even tend to describe things that are not seen in the picture as if they were drawn. The period when transparent pictures are seen is also the schematic period. Children act quite freely in color and use their creativity as they wish. The use of objects outside their true color is gradually decreasing. The human figures drawn during this period began to detail. These drawing development stages do not appear all of a sudden. Drawing development of each child is different. What children do and can do naturally is completely different topics and is directly related to their interests and skill development. It is also possible to see that children have different drawing skills and are at the stage of different drawing development, even if they are in the same age group.

It is thought that children in the age of 5-6 are in the golden age of creativity and can reflect their feelings and thoughts in an original way. For this reason, this research was carried out to reveal the way in which the creativity difference is reflected between the drawings made by modeling in the human figure drawings of children of this age group and the drawings made by releasing them.

Method

This study was conducted using qualitative research techniques. This study is limited to 5-6 years of age and is a case study as a model. The obtained drawings were analyzed by the researcher using the content analysis method.

Results

The study also showed that when the children are left to their natural structures, they are much more productive, much more creative and much more enjoyable. It has been determined that the studies carried out by giving a certain model cause them to be limited. During the study, the group working by giving the model needed to constantly look at the model in the drawing process, they made an effort to do the same, they got into an uncomfortable, anxious and bored state; It was observed that the group working without a model did not feel any anxiety or fuss, were comfortable during the study, chatted with each other and had much more fun.

Discussion and conclusion

The study carried out is a qualitative research and a case study model was used. Therefore, the results of the research are only meaningful in this study and it is not possible to generalize directly to other environments or studies. While it was determined that the figures drawn by giving the model are the same as the model and each other, it was determined that the group drawing freehand has many different interpretations, different environments and different drawing strategies in the human figure drawings. Children combined their thoughts with their imagination and created drawings in different interpretations.

Children's drawings are a mirror in which the minds and imaginations of the child come together and reflect. The study also showed that when the children are left to their natural structures, they are much more productive, much more creative and much more enjoyable. It has been determined that the studies carried out by giving a certain model cause them to be limited. During the study, the group working by giving the model needed to constantly look at the model in the drawing process, they tried to do the same, they got into an uncomfortable, anxious and bored state; It was observed that the group working without a model did not feel any anxiety or fuss, they were comfortable during the study, chatted with each other and had much more fun.

The conducted study is a qualitative research and case study model was used. Therefore, the results of the research are only meaningful in this study and it is not possible to generalize directly to other environments or studies.

While it was determined that the figures drawn by giving the model are the same as the model and each other, it was determined that the group drawing freehand has many different interpretations, different environments and different drawing strategies in the human figure

drawings. Children combined their thoughts with their imagination and created drawings in different interpretations. For this reason;

1. Educational environments where children can use their imagination should be created in all artistic activities planned especially with preschool children.
2. It should be ensured that children can express their feelings in educational environments where they are not trapped and can enjoy.
3. In order to support drawing skills of children, educational environments where both model-based and free works can be done should be created.
4. A suitable environment should be prepared for children to reflect their negative feelings and thoughts (anger, violence, fear, abandonment, loss) using their creativity.
5. It can be suggested that environments that support creativity can also affect the development of children's self-confidence.